

Cursuri universitare

Daniel NIȚU

Drept internațional penal

Daniel NIȚU

Drept internațional penal

Curs universitar

Universul Juridic

București

- 2020 -

Cuvânt-înainte

Regăsit în cele mai multe planuri de învățământ ale Facultăților din Hexagon, dreptul internațional penal este o materie atipică și care, în special, la nivel licență poate intimida puțin. Volumul enorm al materiei, cumulat cu faptul că studentul nu simte beneficiul acumulării informației într-un timp scurt sau măcar mediu, poate conduce la un oarecare dezinteres. De ce să citești (căci credem că aici nu se mai pune problema să înveți, dar vom reveni asupra acestui aspect la un alt moment), când nu te va ajuta la examenul de licență sau de admitere în profesie?

Este motivul pentru care, cu sinceritate, și noi am abandonat parțial și treptat acest domeniu. Astfel, între anii 2004 și 2008, putem spune că ne-am aplecat cu real entuziasm asupra materiei, probabil în considerarea stagiilor de pregătire și a concursurilor la care am participat, unde am avut ocazia să cunoaștem „titanii” în materie: regretații M. Cherif Bassiouni, Antonio Cassese și Otto Triffterer, respectiv pe William Schabas, Kai Ambos, Robert Cryer, Gideon Boas, David Scheffer, Ilias Bantekas, Leila Nadya Sadat, Christine van den Wyngaert, Michael Scharf, Michael Bohlander, iar lista poate continua. În continuare, interesul nostru, deși diminuat considerabil, a subzistat în considerarea studiilor doctorale, ce au implicat numeroase aspecte de drept internațional penal, dar și a unui proiect demarat împreună cu editorul Curierului Judiciar, privind sinteze de jurisprudență lunară, unde supuneam atenției hotărârile recente și de interes ale instanțelor penale internaționale. Începutul anului 2017 a reprezentat momentul în care am ales să finalizăm proiectul privind monitorizarea jurisprudenței instanțelor penale internaționale; deși argumentul principal se lega de încetarea (reducerea) activității unor instanțe, în realitate, entuziasmul la care făceam referire inițial s-a stins pe fondul concentrării către alte domenii de mai mare actualitate, atât pentru componenta academică, cât și pentru cea practică a carierei noastre profesionale. Facem referire aici, în principal, la emergența dreptului penal european, dar și la materia dreptului execuțional penal. Ambele au condus la implicarea subsemnatului în vaste echipe de cercetare constituite la nivel internațional

și au „consumat” fizic și psihic timpul și interesul alocat inițial materiei dreptului internațional penal.

Interesul pentru materie a revenit în condițiile în care principalii actori din Universitate – și ne referim aici, bineînțeles, la studenți – ne-au solicitat ajutorul: pentru participare la concursuri internaționale, pentru a găsi lucrări suplimentare, pentru a coordona lucrări de licență etc. Ne-am regăsit căutând în bibliotecă unele cărți pe care le credeam pierdute sau „scotocind” în unități de stocare externe resurse salvate de la bursele și stagiile de cercetare din trecut. Suplimentar, solicitarea organizatorilor Concursului de procese simulate din Haga (desfășurat sub patronajul Curții Penale Internaționale, al Centrului Grotius și al Universității din Leiden) să participăm în calitate de judecător la această competiție, timp de mai multe ediții, a constituit un alt imbold de a ne întoarce spre această materie.

Nu putem să trecem peste acest moment fără a saluta rezultatele obținute de echipele studenților Facultății de Drept a Universității Babeș-Bolyai la ultimele ediții ale acestui concurs. Aceasta ne-a demonstrat că există totuși interes pentru acest domeniu, că, odată depășită temerea inițială generată de vastitatea sa, studenții sunt fascinați de problematica juridică circumscrisă domeniului.

Suportul de curs de față, fiind la prima ediție, își propune puține obiective: încercăm să realizăm o prezentare a dreptului internațional penal, așa cum este el conturat la ora actuală. De la bun început, trebuie să prezentăm câteva rezerve ale prezentării noastre (*disclaimers*, căci tot va trebui să ne familiarizăm cu terminologia juridică engleză în cele ce urmează). Astfel, pozitiviști, ne vom concentra pe aspectele de noutate, abandonând prezentarea istorică, la care vom face referire doar când este necesar pentru a înțelege unele noțiuni sau evoluția unor instituții juridice. Tot așa, în considerarea volumului literalmente enorm de materie, ne asumăm doar prezentarea aspectelor de drept substanțial, abandonând discuțiile legate de procedura la nivelul dreptului internațional penal. În niciun caz nu vrem să negăm existența sau, cu atât mai puțin, importanța acesteia, dar la acest moment analiza se dorește a fi cantonată aspectelor de drept material. Rămânând în sfera limitelor (*in-built limitations*) analizei, precizăm că ne-am oferit confortul de a trata doar anumite aspecte de drept material, așa cum vom vedea în secțiunea următoare, unde vom anticipa structura cursului. Rațiunile sunt simple și rezidă în *backgroundul* de penal

general (*fundamentals*) care ne caracterizează întreaga activitate la catedră, respectiv în importanța mai redusă la nivel internațional a ceea ce noi cunoaștem sub denumirea de „Drept penal. Partea specială”. Aceste discuții vor face însă obiectul analizei în contextul prezentării infracțiunilor de drept internațional.

În fine, fără a încerca să minimizăm importanța prezentului manual, ne-am dori să îl parafrazăm pe un vechi prieten, cunoscut la Siracusa în 2005 (Sergey Vasiliev, acum profesor la Facultatea de Drept a Universității din Amsterdam), care arată că, în contextul volumului informațional mare specific dreptului internațional penal, „este imposibil să știi totul, trebuie doar să știi unde să cauți răspunsul”.

Credem, până la urmă, că acesta este obiectivul principal al suportului nostru de curs: înțelegerea conceptelor de drept internațional penal, cunoașterea principalelor instituții juridice specifice, respectiv formarea capacității de a cunoaște unde trebuie „săpat” pentru a găsi mai multă informație la cazul particular, în vederea abordării și înțelegerii mai temeinice a unei spețe date.

Din perspectiva studenților, sperăm să fie un instrument de lucru facil, care să le trezească interesul pentru această fascinantă materie, respectiv să poată fi un prim (mic) ajutor pentru cei care doresc să participe la competiții internaționale sau care se gândesc la alte cariere juridice decât cele tradiționale.

În final, ținem să îi mulțumim colegei Gabriela Ola pentru sprijinul acordat în publicarea acestui curs, atenția sa sperând să mai înlătore din greșelile imputabile doar autorului.

Daniel Nițu

Cluj-Napoca,
Octombrie 2020

PARTEA I INTRODUCERE

CAPITOLUL I DEFINIȚIE. IZVOARE. MECANISMELE JUSTIȚIEI INTERNAȚIONALE

§1. Structură

Am anticipat deja că dreptul internațional penal presupune un „hibrid” între ceea ce noi considerăm ca fiind dreptul internațional public, respectiv dreptul penal (*lato sensu*, incluzând aici și dreptul procesual penal)¹.

Alături de acestea, sunt parte integrantă a acestei materii numeroase elemente ce țin, *per se*, de ceea ce uzual cunoaștem ca fiind drept penal comparat, drept penal național (domestic) al celor mai importante sisteme de drept, respectiv diverse discipline și ramuri privind protecția și promovarea drepturilor omului la nivel internațional și regional². De asemenea, inițial, în sfera dreptului internațional penal au fost incluse și regulile menite să limiteze efectele produse asupra drepturilor omului de conflictele armate. În condițiile presiunii și constrângerilor tot mai mari exercitate asupra drepturilor fundamentale ale omului, în timp s-a conturat o ramură distinctă, deși strâns legată de dreptul internațional penal, și anume dreptul umanitar (*international humanitarian law*)³. Sintetic, putem afirma că dreptul umanitar se concentrează pe protecția victimelor (subiect pasiv), în timp ce dreptul internațional penal urmărește sancționarea persoanelor fizice care săvârșesc infracțiuni de drept internațional (subiecții activi).

---

¹ În același sens, a se vedea H. Satzger, *International and European Criminal Law*, Ed. C.H. Beck-Hart-Nomos, Baden, 2012, p. 179.

² M.C. Bassiouni, *op. cit.*, p. 1.

³ A se vedea, pentru o privire generală, abordarea din C. De Than, E. Shorts, *International Criminal Law and Human Rights*, Sweet & Maxwell, Londra, 2003, p. xi.

§2. Definiție

Plecând de la aceste constatări, dar încercând să păstrăm o consecvență cu definițiile pe care tot noi le-am propus în dreptul intern¹, credem că dreptul internațional penal poate fi definit ca fiind *ansamblul de norme juridice prin care sunt reglementate faptele ce constituie infracțiuni de drept internațional, precum și condițiile și consecințele angajării răspunderii individului în cazul comiterii acestora*.

O abordare similară o găsim și la profesorul Satzger, care arată punctual că dreptul internațional penal conține normele care stabilesc răspunderea penală directă, conform dreptului internațional public². Am preferat să facem referire la răspunderea „individului”, iar nu la răspunderea „directă”³, deoarece ar fi putut părea ușor pleonastic (sau, în cel mai bun caz, superfluu pentru juristul român). În realitate, profesorul Satzger subliniază necesitatea răspunderii „directe” pentru „individ”, încercând să evidențieze că obiectul dreptului internațional penal este circumscris răspunderii penale a persoanei fizice. Răspunderea statelor *per se*, chiar în cazul faptelor comise de persoane fizice care corespund infracțiunilor de drept internațional, este reglementată și gestionată de dreptul internațional public și nu va face obiectul analizei noastre.

Concluzionând, pentru a vedea exact ce înseamnă dreptul internațional penal – dincolo de o definiție –, va trebui să stabilim ce înseamnă infracțiunile de drept internațional, cum se angajează răspunderea penală pentru comiterea unor astfel de fapte, respectiv care sunt sancțiunile incidente. Din nou, fără a dori să ne repetăm, ipotezele în care și răspunderea

---

¹ F. Stretanu, D. Nițu, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, Ed. C.H. Beck, București, 2014, p. 10.

² H. Satzger, *op. cit.*, p. 179.

³ Precizăm că în traducerea oficială a Statutului Curții Penale Internaționale (a se vedea Legea nr. 111/2002 pentru ratificarea Statutului Curții Penale Internaționale, adoptat la Roma la 17 iulie 1998, publicată în M. Of. nr. 211 din 28 martie 2002), art. 25 are denumirea marginală „Răspunderea penală individuală”. În realitate, traducerea corectă este „răspunderea penală a individului”, textul reglementând competența Curții cu privire la faptele comise de persoane fizice.

statului va putea fi angajată pentru faptele materiale comise de persoana fizică nu vor fi tratate, deși, având în vedere specificul infracțiunilor de drept internațional, un astfel de „scenariu” este mai mult decât plauzibil¹.

§3. Unele distincții

Ținem să atragem atenția asupra unor distincții necesar a fi înțelese, între utilizarea noțiunii de drept internațional penal *versus* a celei de drept penal internațional.

În special doctrina franceză și autorii influențați de aceasta văd cele două noțiuni ca având o arie diferită².

Astfel, se consideră că *dreptul penal internațional* cuprinde regulile care reglementează cooperarea și asistența judiciară internațională în materie penală (extrădarea, transmiterea procedurilor penale, transferul persoanelor condamnate, recunoașterea hotărârilor judecătorești străine etc.). Discutăm de norme în marea lor majoritate cu un caracter convențional, fiind conținute în tratate și convenții bilaterale ori multilaterale încheiate sau ratificate de state la nivel internațional. De asemenea, ar fi incluse aici și normele adoptate la nivel național de state, pentru completarea cadrului convențional al asistenței judiciare internaționale în materie penală. Tot din această categorie ar face parte și normele din dreptul intern care reglementează competența legii penale în situațiile în care raportul juridic penal prezintă un element de extraneitate (spre exemplu, ar putea fi incluse aici dispozițiile de la art. 8-12 C. pen.).

De cealaltă parte, *dreptul internațional penal* ar conține ansamblul normelor juridice prin care anumite fapte de mare gravitate sunt incriminate ca infracțiuni în plan internațional. Cu alte cuvinte, ar corespunde definiției date de noi în secțiunea anterioară.

---

¹ Situație întâlnită, de exemplu, în cazul infracțiunilor comise de reprezentanți ai statelor (de pildă, șefi de stat în exercițiu).

² A se vedea: F. Stretanu, *Tratat de drept penal. Partea generală*, vol. I, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 22; F. Tulkens, M. van de Kerchove, *Introduction au droit pénal*, Ed. Story Scientia, Diegem, 1999, p. 151; M.-L. Rassat, *Droit pénal général*, P.U.F., Paris, 1999, p. 77.